

זה השד העדתי (הסעודי) טמבל

ת אז הואץ המשא ומתן בין איראן למערב, בעקבות בחירתו של חסן רוחאני לנשיא, אנו מרבים לשימוע על ההתנגדות הגוברת של סעודיה ומדינות המפרץ לתהליך זה. למרות שהסעודים מיצטו בהתבטאויות רשמיות בעניין, ברי לכל שהם אינם שותפים לאופטימיות. מדינות המפרץ וישראל נהפכו לשותפות אסטרטגיות, כך נראה, בניסיון לשכנע את המערב לדחות את "מתקפת החיוכים" האיראנית.

עם זאת, ההיסטוריה מלמדת שהדבר אינו מובן מאליו. בשנות התשעים היחסים בין איראן לסעודיה ידעו הפשרה הדרגתית, שהגיעה לשיאה ב-1997 עם בחירתו המפתיעה של מוחמד חאתמי לנשיא איראן. בדומה להיום, מדינות המערב, ובמיוחד ארה"ב, היסטו כיצד לקבל את השינוי, אך אז היו אלו בעיקר הסעודים שדחקו להאיץ את הפשרת היחסים עם איראן. סדרה של ביקורים הדדיים, ששיאם היה בביקורי יורש העצר הסעודי עבדאללה (כיום המלך) וחאתמי, וכן חידוש הטיסות בין המדינות לראשונה מאז המהפכה, סימלו למערב את הרצון בשינוי.

התחממות היחסים הזאת נעשתה רווקא על רקע עימות הולך וגובר באותן שנים בין ארה"ב לאיראן, כחלק ממדיניותו של הנשיא ביל קלינטון, שכונתה "ההכלה הכפולה", ומטרתה היתה לבלום הן את איראן והן את עיראק. הסעודים, כמו שאר מדינות המפרץ, נרתעו מהתקופנות הפומבית של הגישה האמריקאית, וניצלו את השיי-

נוי באיראן כדי לכרסם בה ולהסתייג ממנה באופן גלוי.

מדוע אם כן תגובתה של סעודיה לסייטואציה דומה היא הפוכה לחלוטין כעבור 16 שנים? התשובה נעוצה בשינוי שיצר "האביב הערבי", ובעיקר במתיחות הפנימית-מדינית שנוצרה כתוצאה ממנה. לפני כמה חודשים פירסם טובי מתיאסן את ספרו "המפרץ הערבי" (Sectarian Gulf), שבו טען כי הסיבה העיקרית להעדר "אביב ערבי" במפרץ הוא הצלחת שליטי המדינות, ובעיקר שליטי סעודיה, להסיט את

האויב השיעי התברר כמכנה המשותף שעל בסיסו אפשר לאחד את החברה בסעודיה

השיח הציבורי משאלות הדמוקרטיה, ייצוגיות ושיתוף בתהליכי קבלת החלטות, אל השאלה העדתית, כלומר יחסי שיעים וסונים. המהלך המתוחכם של מהפכת הנגד בהובלת הסעודים כלל את הדגשת האלמנט השיעי בקרב דורשי השינוי, וכן את המעורבות החיצונית האיראנית.

בנוסף, המשטרים הללו, באמצעות חבירת יחסי ציבור, מפעילים מערכת ענפה של שגרירים לשעבר, אקדמאים ואנשי עסקים, שדואגים להבליט את מרכזיות השיעים ואיראן באירועים השונים באזור המפרץ בפרט ובמזרח התיכון בכלל. לדרישות

השינוי במפרץ היו שותפים סונים רבים, אך צעדי השלטונות דחקו את לקרן זווית את התביעות הליברליות ואת הפעילים הסונים, שחששו מלהצטייר כתומכי השיעה.

לאחר ההצלחה הניכרת של המהלך הזה, ובמיוחד בשנה האחרונה, החשש העיקרי של מדינות המפרץ, ובעיקר של סעודיה, הוא חזרת הדיון לשאלות הדמוקרטיזציה, הייצוגיות וחכויות האדם. עלייתו של רוחאני מגרילה מאוד את האפשרות שהנושא האיראני יירד מסדר היום העולמי, מי, כמו גם שאלת השפעתה של איראן על המזרח התיכון. באופן פרדוקסלי ניתן להניח שגם איראן מעדיפה את המשך "הדיון העדתי" על הדיון הדמוקרטי, אם כי שייקולים כלכליים ככל הנראה מהווים משקל נגד כבד יותר.

הסעודים מוטרדים מעמדת ארה"ב כלפי הבעיות בסודיה ובבחריין, אך נדמה שהחשש העיקרי הוא מהשינויים הפנימיים המואצים. יחסי החוץ של המדינה היו תמיד שיקול משני לשאלת היציבות הפנימית ושרידות משפחת השלטון. החשיפה הסעודית למערב גדלה משמעותית בעשור האחרון, והחלה לתת אותותיה בשינויים חברתיים שהשלטון מתקשה להכיל. האויב השיעי התברר כמכנה המשותף העיקרי שעל בסיסו ניתן לאחד את החברה בסעודיה ובמידה מסוימת את המפרץ כולו, ועל כן מרכזיותו של "השיח האיראני" והמוטיב העדתי חיוני ליציבות השלטון במפרץ.

ד"ר סגל הוא מרצה וחוקר במרכז עזרי לחקר איראן ומדינות המפרץ הפרסי באוניברסיטת חיפה